

**SPIEGEL VAN DE SOCIOLOGIE IN VLAANDEREN:
25 JAAR TIJDSCHRIFT VOOR SOCIOLOGIE**

Kurt De Wit

INLEIDING

Het Tijdschrift voor Sociologie begint met dit eerste nummer van 2004 aan haar 25^e jaargang. Dit zilveren jubileum wilde de redactie niet onopgemerkt voorbij laten gaan. Zo groeide het idee om een 'verjaardagsnummer' te maken, waarin het Tijdschrift voor Sociologie zelf en haar hoofdredacteers de hoofdrol zouden spelen.

Navelstaarderij? Misschien wel, maar door de opzet van het nummer dat u nu in handen hebt, ook veel meer dan dat. Uiteraard kon de eigen navel niet ontbreken. Het artikel van An Jacobs en Kurt De Wit neemt het Tijdschrift voor Sociologie zelf als voorwerp van onderzoek en presenteert de geschiedenis ervan. Daarnaast vroegen we de voormalige hoofdredacteers of zij bereid waren een essay te schrijven waarin ze op een persoonlijke manier hun eigen expertisedomein zouden uiteenzetten. Zij toonden zich meteen enthousiast. Helaas was het niet voor hen allen mogelijk om binnen de beperkte tijd die we hen konden bieden om het essay te schrijven, dit ook te doen. Toch kunnen we u zes bijdragen van voormalige hoofdredacteers presenteren - zeer verschillend van inhoud en stijl, maar stuk voor stuk boeiende essays.

Verder presenteren we, zoals intussen gebruikelijk in het eerste nummer van een nieuwe jaargang, het TvS Essay, dat dit jaar door John Urry werd geschreven. Hij tekent een mogelijke nieuwe weg voor de sociologie uit en introduceert, aan de hand van het voorbeeld van ons autosysteem, de complexiteitstheorie in de sociologie.

Maar we beginnen de verjaardag met een droeve noot: het overlijden van R.K. Merton (1910-2003), de 'vader' van onder meer de 'self-fulfilling prophecy', de 'theories of the middle range' en de focusgroep. Naar aanleiding hiervan openen we dit nummer met een dubbel in memoriam, geschreven door respectievelijk Jan Vranken (UA) en Jos de Haan (SCP, Nederland).

Verder ziet de inhoud van het verjaardagsnummer er meer in detail als volgt uit.

TvS Essay 2004: John Urry

John Urry is verbonden aan het departement sociologie van Lancaster University (UK), waar hij recent het interdisciplinair onderzoekscentrum CeMoRe (Centre for Mobilities Research) mee heeft opgericht. Hij is een 'creatieve veelschrijver' (Schuurman & Spaargaren 2003), die over uiteenlopende onderwerpen als revoluties, de stad, lokale economie, toerisme, natuur en mobiliteit gepubliceerd heeft. Toch zitten er rode draden in zijn werk. Een daarvan is de kapitalistische samenleving, haar evolutie en haar karakter als consumptiemaatschappij. Een andere is zijn aandacht voor de ruimtelijke aspecten van het samenleven en van samenlevingen. Enkele van zijn bekendste werken zijn *The End of Organized Capitalism* (1987), *Economies of Signs and Space* (1994) (beide samen geschreven met Scott Lash), *The Tourist Gaze* (1990) en *Contested Natures* (1998) (samen met Phil Macnaghten). In zijn recentste werk, m.n. *Sociology Beyond Societies* (2000) en *Global Complexity* (2002) onderzoekt hij wat het voor de sociologie betekent dat we naar een 'globale moderniteit' evolueren. Zijn stelling is dat de sociologie nood heeft aan nieuwe concepten om de complexe, globale wereld te kunnen vatten en dat de complexiteitstheorie die nieuwe concepten kan aanreiken. In de complexiteitstheorie gaat het om systemen die balanceren tussen orde en chaos, die niet noodzakelijk naar een evenwicht evolueren en die van onvoorspelbare, onomkeerbare gebeurtenissen afhangen. Urry focust op sociaal-materiële hybriden (zoals migrantenculturen, informationele netwerken, genetisch gemanipuleerd voedsel, globale markten, ...) en hun veelzijdige, niet-lineaire gevolgen. In het TvS Essay 2004, een bewerking van de tekst van een lezing over 'Global Complexity' die hij gaf aan de Faculteit Sociale Wetenschappen in Leuven op 8 mei 2003, werkt hij deze visie uit voor de manier waarop de auto onze mobiliteit bepaalt. Ons huidig systeem van 'automobiliteit' is toevallig ontstaan, heeft zich daarna tot een stabiel systeem ontwikkeld, maar, zo stelt Urry, zal nog deze eeuw definitief tot het verleden behoren.

De geschiedenis van het Tijdschrift voor Sociologie

Bij een verjaardag hoort onvermijdelijk een terugblik. An Jacobs en Kurt De Wit doken in de archieven van het Tijdschrift voor Sociologie en reconstrueerden de geschiedenis ervan. In welk klimaat ontstond het Tijdschrift? Hoe paste het in de ontwikkeling van de sociologie in België? Wat wilden de oprichters bereiken met het nieuwe tijdschrift? Welke problemen heeft het daarna gekend en welke successen heeft het geboekt? Volgens de auteurs paste het Tijdschrift voor Sociologie in de ontwikkeling van de sociologie als discipline en daar bovenop in de vervlaamsing en democratisering ervan. Het Tijdschrift is geslaagd in zijn opzet een algemeen sociologisch tijdschrift te worden, met een Vlaamse focus maar beantwoordend aan internationale academische standaarden. Het sterk academische karakter ervan heeft wel grotendeels verhinderd dat het tijdschrift ook voor niet-academici (sociologen en anderen) toegankelijk zou zijn, waardoor het nooit een breed draagvlak kon verwerven.

Hoofdredacteuren aan het woord

Wilfried Dumon, de allereerste hoofdredacteur van het Tijdschrift voor Sociologie, neemt ons mee naar de geboorte van het Tijdschrift zelf. Op die manier vult hij het artikel over de geschiedenis van het Tijdschrift op een persoonlijke manier aan. Dumon beschrijft welke mensen en welke instituten bij de geboorte betrokken waren en welke opties er werden genomen op technisch, financieel en inhoudelijk vlak. Hij evalueert de twee hoofddoelstellingen van het Tijdschrift voor Sociologie: een algemeen tijdschrift te zijn en een brug te zijn tussen academische sociologie en sociologie-als-beroep. Hij geeft tenslotte ook aan wat het Tijdschrift voor Sociologie anders maakt dan andere tijdschriften in Vlaanderen/België.

Karel Dobbelaere presenteert in zijn essay de ontwikkeling van de godsdienstsociologie in België. Wat begon met hoofdzakelijk beschrijvende studies die vanuit een pastorale bewogenheid werden ondernomen - maar niettemin door de kerk met argwaan werden bekeken - groeide vanaf de jaren 1960 uit tot een 'echte' sociologie, met statistische analyses, 'Verstehende' duiding en eigen theoretische kaders. Dobbelaere zelf bouwde de secularisatietheorie uit (zie ook het TvS Essay 2003 van zijn hand). In zijn huidige bijdrage verbindt hij secularisatie met de verzuiling van de samenleving (maatschappelijke secularisatie), het ontstaan van een markt van zingevingssystemen (organisatorische secularisatie) en de opkomst van bricolage of religie à la carte (individuele secularisatie). Tenslotte gaat hij in op de internationalisering van het godsdienstsociologisch onderzoek en wijst op het belang ervan, niet alleen voor de analyse van godsdienst, maar ook en vooral voor de analyse van de moderne samenleving.

In het essay van *Jan Vranken* staat het Tijdschrift voor Sociologie terug meer centraal. Jan Vranken gaat na wat er over armoede en sociale uitsluiting is het TvS is verschenen en plaatst dit in de historische context. Buiten het TvS nam de aandacht voor armoede en met name de zogenaamde 'nieuwe armoede' toe - al kwam hier ook kritiek op vanuit het CSB. In het 'concurrerende' Jaarboek Armoede en Sociale Uitsluiting werd een ruimer conceptueel raamwerk m.b.t. armoede ontwikkeld en werd een ruimere definitie van armoede naar voren geschoven (multidimensioneel in plaats van louter op inkomen gebaseerd). Met genoegen stelt Jan Vranken vast dat deze dubbele verruiming ook terug te vinden is in (recente) artikels in het TvS over armoede. Hij geeft meteen ook aan waar het armoede-onderzoek nog (te) weinig aandacht aan besteed: wat hij noemt de 'rafelrand van de samenleving'.

Erik Henderickx geeft een 'state of the art' van de arbeidssociologie. Hij bespreekt de belangrijkste concepten, wijst op hun evolutie en samenhang en illustreert ze met actuele Vlaamse voorbeelden. De vrijetijdssamenleving is 'aangekondigd, maar nog niet gearriveerd', zo maakt hij duidelijk. Arbeid staat nog steeds centraal in onze samenleving, ongeacht veranderingen in de concrete inhoud ervan (de kans op arbeid, het type arbeid, de arbeidsvoorwaarden en -omstandigheden, ...). De studie van de arbeidsorganisatie, de arbeidsmarkt en de arbeidsverhoudingen blijft voor de sociologie evenzeer belangrijk. Erik Henderickx maakt een analytische schets van deze drie arena's. Hij stelt vast dat transities maar beperkt doorbreken in het arbeidsbestel en

wijst op de spanning tussen competitie en de daarvoor noodzakelijke flexibilisering enerzijds en solidariteit anderzijds.

Jaak Billiet maakt in een wat langere bijdrage het bilan op van dertig jaar onderzoek naar verzuiling. Centraal staan de manieren waarop de begrippen 'secularisatie' en 'verzuiling' samen gedacht kunnen worden. Die begrippen lijken elkaar immers uit te sluiten: wanneer de kerkelijkheid afneemt, kan de christelijke zuil niet blijven bestaan. Maar in België bleken de twee in de feiten wel samen te gaan. Jaak Billiet geeft een overzicht van de verklaringen die uit het verzuilingsonderzoek naar voren kwamen en de kritieken die op de verzuiling werden geformuleerd. Hij gaat vervolgens in op meer recente verklaringen, nu de zuilen 'het middenveld' worden genoemd en een meer positieve bijklank hebben gekregen. Er zijn zowel feitelijke veranderingen, zo stelt hij (een lossere band tussen stemgedrag, sociale bewegingen en partijen), als een verandering in de beschikbaarheid van gegevens. Er zijn meer en grotere onderzoeken, maar uiteindelijk is het steeds moeilijker om nog 'culturele ruimtes' te ontdekken. Waaruit hij concludeert dat sociologen met minder onderzoeksgegevens meer zekerheden tentoonspreiden...

Het sociologisch onderzoek naar participatie en (nieuwe) sociale bewegingen, zo leert ons het essay van *Marc Hooghe*, kwam in Vlaanderen pas laat, eigenlijk pas in de jaren 1990, op gang en intussen lijkt het alweer stilgevallen te zijn. Wel is er nog aandacht vanuit historische hoek; en interesse voor de aanhang van massa-organisaties (vaak vanuit een bezorgdheid over de daling van die aanhang). Ook internationaal blijft België grotendeels afwezig in dit debat. Marc Hooghe ziet daarvoor twee redenen. Ten eerste, de verdeeldheid tussen Nederlandstalig en Franstalig België, waardoor we het in feite nooit over 'België' kunnen hebben. Ten tweede, het gebrek aan samenwerking tussen de onderzoeksinstellingen, met als gevolg enerzijds overbevraging van de bevolking en anderzijds onderbenutting van beschikbare data. Marc Hooghe pleit dan ook voor openbaarheid van wetenschappelijke informatie en het oprichten van een archief van databanken, om secundaire analyses te vergemakkelijken.

Afronding

Dit verjaardagsnummer kon er maar komen dankzij de inzet van allen die in de afgelopen vijftig jaar hebben meegewerkt aan het Tijdschrift voor Sociologie. Mijn bijzondere dank gaat naar de hoofdredacteurs, niet alleen voor hun jarenlange inzet voor het tijdschrift, maar ook voor het opnieuw willen opnemen van hun engagement ten behoeve van dit speciale nummer.

Dit verjaardagsnummer van het Tijdschrift voor Sociologie brengt overzichten van onderzoeksdomeinen, vanuit een gedegen kennis van de klassiekers, maar met aandacht voor nieuwe ontwikkelingen, in Vlaanderen en elders. De auteurs geven hun synthese van het onderzoek, doen suggesties voor verder onderzoek en nemen standpunt in in actuele discussies. Dit verjaardagsnummer laat daarmee zien wat de sociologie in Vlaanderen te bieden heeft. Bovendien toont het op die manier wat het Tijdschrift voor Sociologie in die vijftig jaar is geworden: een spiegel van de sociologie in Vlaanderen.

REFERENTIES

Dobbelaere, K. (2003), Trends in de katholieke godsdienstigheid eind 20ste eeuw: België vergeleken met West- en Centraal-Europese landen, *Tijdschrift voor Sociologie*, 24 (1): 9-36.

Schuurman, A. & G. Spaargaren (2003), John Urry's nieuwe regels voor de sociologie, *Facta*, 11 (5): 20-24.

Centre for Mobilities Research, <http://www.comp.lancs.ac.uk/sociology/CeMoRe/>

